

הרב יהודה זולדן

גיליון מס' 62

מסכת יומא דפים מ"ב-מ"ח

י"ב-י"ח סיון, פרשת בהעלותך, תשפ"א

שחיטה בזר

(יומא מב ע"א-מג ע"ב)

הגמרא דנה אודות שחיטה בזר של פרה אדומה, ושל פרו של הכהן הגדול ביום הכיפורים. לפי מסקנת הגמרא רב הוא זה שסובר ששחיטת הפרה פסולה בזר, ושחיטת פרו של הכהן הגדול בזר כשרה. שמואל אמר להיפך. אך ר' יוחנן סבר שבאופן כללי: "לא מצינו שחיטה שפסולה בזר". נעין במה שקשור לשחיטה בזר של פר הכהן הגדול ביום כיפור, ונעין בהלכה הכוללת ששחיטה בזר כשרה.

א. שחיטה בזר - פר הכהן הגדול ביום כיפור

יומא מב ע"א-ע"ב

אמר רבי יצחק: שתי שחיטות שמעתי, אחת של פרה ואחת של פרו, אחת כשרה בזר ואחת פסולה בזר, ולא ידענא הי מינייהו. איתמר, שחיטת פרה ופרו, רב ושמואל; חד אמר: פרה - פסולה, פרו - כשרה. וחד אמר: פרו - פסולה, פרה - כשרה. תסתיים דרב הוא דאמר פרה פסולה, דאמר רבי זירא: שחיטת פרה בזר פסולה. ואמר רב עלה: אלעזר וחוקה שנינו בה. ורב, מאי שנא פרה - דכתיב אלעזר וחוקה, פרו נמי - הא כתיב אהרן וחוקה! - שחיטה לאו עבודה היא.

...איתמר: שחיטת פרה אדומה בזר. רבי אמי אמר כשרה [כשמואל], ורבי יצחק נפחא אמר פסולה [כרב], ועולא אמר כשרה. ואמרי לה שעולא אמר פסולה.

רש"י

שחיטה לאו עבודה היא - ולא קיימא חוקה אשחיטה.

יומא מג ע"ב

תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל השחיטות כשרות בזר, חוץ משל פרה. אמר ליה רבי יוחנן: פוק תני לברא! לא מצינו שחיטה בזר פסולה. ורבי יוחנן, לא מיבעיא לתנא דלא ציית - אלא אפילו לרביה לא ציית. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: שחיטת פרה בזר - פסולה. ואני אומר: כשירה. לא מצינו שחיטה שפסולה בזר.

צורבא הדף היומי

הרב אריה לייב, גבורת ארי יומא מב ע"א

למאן דאמר פרו כשירה היינו דווקא בדיעבד דחוקה אשחיטה לא כתיב דלאו עבודה היא, אבל לכתחילה לא מבעי דאין לזר לשוחטו אלא אפילו כהן אחר חוץ מכהן גדול נמי לא דהא כתיב גבי שחיטת פר "אהרן" [ויקרא טז, יא] דמשמע אהרן דווקא.

- מדוע יש הכרח להסביר שלפי רש"י שחיטת פר בזר כשרה בדיעבד?

דברים דומים כתב הרב מנחם המאירי.

הרב מנחם המאירי, בית הבחירה, יומא מב ע"א

שחיטת כל הקדשים כשירה בזר ואפי' לכתחילה וכן בכל הפסולים לעבודה חוץ מן התמיד שצריכה כהן לכתחילה ומתוך כך היו מפיסין עליה כמו שהתבאר [משנה תמיד ג, א]. וכן שחיטת פרו של כהן גדול ביום הכפורים ושחיטת פרה אדומה צריכה כהן לכתחילה. שחיטת הפר בכהן גדול ושחיטת הפרה בכל כהן. אבל בדיעבד אף שחיטת התמיד ואף שחיטת פר כהן גדול ביום הכפורים אף על פי שכתוב בה "אהרן" "וחקה" וכן פרה אדומה אף על פי שכתוב בה "אלעזר" "וחקה" שחיטתן כשירה בזר ובכל הפסולים.

אחרונים הקשו על סתירה בדברי הרמב"ם בנוגע לשאלה האם שחטת הפר בזר כשרה בדיעבד או לכתחילה.

רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין א, ב

פר כהן גדול של יום הכפורים, אף על פי שנאמר בו ושחט אהרן, אם שחטו זר כשר, אף פרה אדומה ששחט הזר כשירה שאין לך שחיטה פסולה בזר.

רמב"ם הלכות פרה אדומה ד, יז

כל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף אינו אלא ביום, ובזכרי כהונה.

הרבי מטעשבין השיב על הסתירה ברמב"ם.

הרב דב בעריש וידנפלד, דובב מישרים חלק א סימן עג

על דבר שכתבת אהא דפליגי בש"ס יומא דף מ"ב [ע"א] רב ושמואל אם שחיטת פרה כשרה בזר, וצ"ע העין משפט מרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' פרה הל' י"ז, והיינו שמבואר שם דכל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף אינו אלא ביום ובזכרי כהונה, ותמה איך אפשר לפרש דהרמב"ם ז"ל ס"ל כרב דשחיטת פרה פסולה בזר, כיון דבפ"א מפסולי המוקדשין ה"ב פסק להדיא ששחיטת פרה כשרה בזר, וא"כ צ"ע על סתירת הרמב"ם ז"ל, וכבר העירו בזה מפרשי הש"ס [חשק שלמה והג"ר זאב וואלף באסקוויץ].

הנה מלשון הרמב"ם ז"ל בהל' פרה שכתב דכל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף אינו אלא ביום ובזכרי כהונה, מדכלל ענין כהונה ויום ביחד נראה מבואר דגם שחיטה בעי כהונה כמו דבעינן שיהיה נעשית ביום, [לא כדעת המפרשים [עין משפט אות ט'] שפירשו כונת הרמב"ם מעשה הפרה מתחלה היינו מעבודות המתחילים אחר השחיטה].

צורבא הדף היומי

והנה נראה לי דהא דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מפסולי המוקדשין דשחיטת הפרה כשרה בזר, היינו רק בדיעבד אבל לכתחלה מודה הרמב"ם ז"ל דשחיטת פרה צריכה כהן כמו שפסק בהל' פרה, והראיה דהא פסק שם בפסולי המוקדשין דגם שחיטת פרו כשרה בזר, ופרו הלא לכולי עלמא לכתחלה צריכה שיהיה השחיטה בכהן, דהא אפילו למ"ד [יומא שם] פרו כשרה, על כרחך היינו דוקא בדיעבד משום דחוקה לא קאי אשחיטה דלאו עבודה היא, אבל לכתחלה ודאי אין לזר לשחוט, דהא כתיב גבי שחיטת פרו אהרן דמשמע אהרן דוקא, כמו שפסק להדיא הרמב"ם ז"ל בהל' עבודת יוכ"פ פ"ג ה"ד עיין שם, וכן כתב להדיא בספר גבורת ארי [יומא שם ד"ה חד] עיין שם, א"כ הוא הדין נמי הא דפסק שחיטת פרה כשרה בזר כונתו רק בדיעבד.

- הסבר את התשובה של הרבי מטעשביץ על הסתירה כביכול בדברי הרמב"ם.

ב. שחיטה בזר

ההלכה לפיה שחיטה כשרה בזר מופיעה כמה פעמים:

זבחים לא ע"ב

משנה. כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה שהשחיטה כשרה בזרים בנשים ובעבדים ובטמאים

משנה כלים א, ח

...עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה.

הלימוד מפסוק על כך שחיטה כשרה בזר נזכר לעיל בגמרא ביומא בפרק שני.

יומא כז ע"א

אמר רב שימי בר אשי, אשכחתייה לאבבי דהוה מסבר ליה לבריה: "ושחט [את בן הבקר לפני ה']" (ויקרא א, ה) - שחיטה בזר כשירה. וכי מאין באת - מכלל שנאמר "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם" (במדבר יח, ז), שומע אני אפילו שחיטה - תלמוד לומר "ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם" (ויקרא שם), מקבלה ואילך מצות כהונה. "וסמך ידו ושחט" (ויקרא שם) - לימד על השחיטה שכשירה בזר.

בגמרא במנחות מובא לימוד אחר בשמו של ר' שמעון בר יוחאי.

מנחות יט ע"א

דאמר קרא: "וסמך... ושחט", מה סמיכה בזרים, אף שחיטה בזרים. [וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו. ושחט את בן הבקר לפני ה'" (ויקרא א, ד-ה)]

התוספות בסוגייתנו מסביר את הקשר בין "שחיטה כשרה בזר" לבין "שחיטה לאו עבודה היא".

יומא מב ע"א ד"ה שחיטה

צורבא הדף היומי

שחיטה לאו עבודה היא - בכל דוכתא פרש"י משום דכשירה בזר. ותימה הוא דבפ"ק דזבחים (דף יד:): פריך והרי שחיטה דא"א לבטלה וכשירה בזר ומשני שחיטה לאו עבודה היא והשתא מה תשובה היא זו שהרי הקשה שהיה לה ליפסל בזר כיון דא"א לבטלה? ופירש רבינו יעקב מאורליי"ש דלאו עבודה היא דנוהגת אפי' בחולין. וקשה א"כ מאי פריך עלה התם והאמר רב שחיטת פרה בזר פסולה בשלמא לפרש"י פריך שפיר אבל לפירוש רבינו יעקב מאי פריך נהי דשחיטת פרה פסולה בזר מ"מ לאו עבודה היא כיון דנוהגת נמי בחולין? והיה נראה ליישב פרש"י כן ולפרש שחיטה לאו עבודה היא כיון דהוכשרו בה כל הפסולין ואפי' נשים ועבדים וטמאים מסתמא לא חשיבא עבודה לפני המקום מאיזה טעם שיהא או משום דנוהגת נמי בחולין או משום טעמא אחרינא והדר פריך מנא לך דלאו עבודה היא מדהוכשרו בה כל הפסולין והלא יש שחיטה שהיא פסולה בזר כגון שחיטת פרה.

- הסבר את דברי הרב יעקב מאורלאנש, ואת פרוש התוספות לדברי רש"י.

הרב יעקב עמדין הסביר שעם זאת שחיטה בזר כשרה, רק כהנים ולווים מקיימים את המצווה בעת שהם שוחטים. הוא מזכיר בדבריו את המסופר על שמואל הנביא ועלי הכהן.

ברכות לא ע"ב

אמר רבי אלעזר: שמואל מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר: "וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי" (שמואל א, א, כה), משום ד"וישחטו את הפר" הביאו הנער אל עלי? אלא, אמר להן עלי: קראו כהן, ליתי ולשחוט. חזנהו שמואל דהוה מהדרי בתר כהן למישחט, אמר להו: למה לכו לאהדורי בתר כהן למישחט? שחיטה בזר כשרה! אייתוהו לקמיה דעלי, אמר ליה: מנא לך הא? אמר ליה: מי כתיב ושחט הכהן? והקריבו הכהנים כתיב! מקבלה ואילך מצות כהונה; מכאן לשחיטה שכשרה בזר. אמר ליה: מימר שפיר קא אמרת, מיהו, מורה הלכה בפני רבך את - וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. אתיא חנה וקא צוחה קמיה: "אני האשה הנצבת עמכה בזה" (שם כו). אמר לה: שבקי לי דאענשיה, ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה. אמרה ליה: "אל הנער הזה התפללתי".

הרב יעקב עמדין, שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קנז

דלא מתוקמא ההיא דרפ"ג דזבחים כפשטה דסוגיא, דאפילו לכתחלה לא שרו נשים ועבדים אף בשחיטת קדשים בכל גוונא כדסברו כל הפוסקים בכלל ולא היא, שכבר הבאתי כמה ראיות גמורות מן המקרא שאפילו אנשים מיוחסין שבישראל לא היו מניחין לשחוט זבחים אלא כהנים ולוים דווקא. עין לחם שמים פ"ד דקדושין. הלא בלי ספק מוכרחים אנו לחלק גם בין לכתחלה ולכתחלה ולא כל לכתחלה בחדא מחתא מחתינהו. אלא ההוא לכתחלה הכי מתפרש בדלא אפשר והיינו כי אהדרו בתר כהן ולא אשכחו. כעובדא דעלי ושמאל ומשם ג"כ ראה דאפילו ישראל מיוחס לכתחלה לא. ולא לשויהו לעלי (שופט ישראל וכ"ג שמש ברה"ק) בטועה, דלא ידע מתני'. אלא ודאי עלי כדין הי' מחזר אחר כהן. אלא שבזה עשה דבר יתר שהקפיד לחזר אחר כהן כל מאי דאפשר, ומתוך כך שהה והחמיץ המצוה, בזה עשה קצת שלא כדין. ואהכי אמר ליה שמואל מאי כולי האי לאטרוחי טובא שחיטה בזר כשרה, דיעבד

צורבא הדף היומי

מיהת וכיון דלא הוה שכיח כהן התם ההיא שעתא, כדיעבד דמי ולא צריך לאהדורי טפי דנפיק מנה חורבא. שהויי מצוה לא משהינן.

- הסבר את דברי היעב"ץ: "מוכרחים אנו לחלק גם בין לכתחלה ולכתחלה ולא כל לכתחלה בחדא מחתא מחתינהו" ואת ההשלכה לענין שחיטה בזר.
- ע"פ היעב"ץ, הסבר את השיח שבין עלי הכהן לבין שמואל הנביא.

הרב יוסף דב סולוביציק, ש"ת בית הלוי חלק ב סימן כג

נראה דגבי קרבנות דהרי ודאי דשחיטה דידהו הוא מצוות עשה גמורה וקרא ד'ושחט את בן הבקר' דכתיבא גבי קרבן הרי ודאי דאינו משום הפקעת איסור של אמה"ח לחודא רק הוא ציווי ומ"ע בעבודת הקרבן ובלא זה הוא מחוסר מצוה אחת שבקרבן, ובעל כרחך מוכרח דשחיטת קדשים אינו משום הפקעת איסור לחודא דלזה הא מהני גם מתעסק ובעל כרחך דהוא מצוות עשה גמורה ככל המצות שבמעשה קרבנות, ועיי' במס' זבחים (דף י"ד) דאמרינן שחיטה לאו עבודה היא ודחקו שם רש"י ותוס' בד"ה שחיטה אמאי אינה נקראת עבודה, ושוב כתבו התוס' וז"ל והר"י דאורליינוש מפרש לאו עבודה לפי ששואה בחולין ובקדשים א"כ לאו מטעם עבודה צייתה התורה שחיטה בקרבן וכן כתבו התוס' במס' יומא (דף מ"ב) ובמס' מנחות (דף ה') יעו"ש, וא"כ הרי מדברי רש"י ותוס' שדחקו בזה הא מוכרח כמש"כ. וגם מדברי הר"י דאורליינוש אין שום סתירה לדברינו, דכוונת הגמרא דשחיטה דקרבן אינו משום עבודה וכמו מצות זריקה והקטרה וקמיצה דעבודה היא, אבל שחיטה אינה עבודה רק מצוה, וכמו דמצינו כמה דברים בקרבן דאינם רק מצוה לחודא ולא עבודה... אבל ודאי דבקרבן הוא מצוות עשה גמורה ולא דבאה רק להפקיע איסורא לחודא כמו בחולין.

- ע"פ בית הלוי, מה מיוחד בשחיטה הנעשית ע"י כהן?

צורבא הדף היומי

הלכה למעשה

רמב"ם הלכות ביאת המקדש ט, ו

שחיטת הקדשים כשירה בזרים אפילו קדשי קדשים, בין קדשי יחיד בין קדשי צבור שנאמר "ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן..." (ויקרא א, ה) מקבלה ואילך מצות כהונה.

צורבא הדף היומי

אמונה

ויקרא רבה (וילנא) פרשת אחרי מות פרשה כב סימן ז

רבי ישמעאל אמר: הרי זה היתר מכלל איסור לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר. לא בא הכתוב והתיר להם אלא בשחיטה. רבי עקיבא אומר: הרי זה אסור מכלל היתר לפי שהיו ישראל נוחרין ואוכלין במדבר לא בא הכתוב ואסר להם כן אלא בשחיטה. תני רבי ישמעאל: לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר לפיכך הזהיר הכתוב שיהו מביאין קרבנותיהן לכהן והכהן שוחט ומקבל אף על פי שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום אין הכל הולך אלא לאחור השוחט.

ריקאנטי שמות כח, א

"ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן" [שמות כ"ח, א]. כבר ידעת כי אין הקרבן קרב בלתי כהנים לויים וישראלים, כי הם כנגד שלשה אבות העליונים, הכהנים מן החסד, על כן הם מכפרים "כי בחסד יכופר עוון" [משלי ט"ז, ו'], וכתוב [ישעיה א', י"ח] "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו". הלויים מכח הגבורה, ועל כן הם ממונים על השיר, ובעבור כי הם כנגד זרועות עולם על כן מה שכשר בזה פסול בזה, כמו שאמרו רז"ל בחולין [כ"ד ע"א] כשר בכהנים פסול בלויים כשר בלויים פסול בכהנים. ישראל מכח הרחמים הנקרא ישראל סבא קדישא, על הענין הזה אמרו רבותינו ז"ל כהנים לויים וישראלים מעכבין את הקרבן.

הרב שלמה הכהן מוילנא, חשק שלמה מנחות יט ע"א

"ל דהא דאיתא בזוה"ק פ' נשא דף קכ"ד ע"א "ושחט את בן הבקר" ושחט אחרא ולא כהנא. דכהנא אסיר ליה" וכו' ע"ש. מיירי בקרבן יחיד כמו דמיירי קרא ד"ושחט את בן הבקר" ושם מצוותו בבעלים דווקא, ומשום הכי אסור בכהן. ובעל הזוהר דהוא ר' שמעון בר יוחאי לשיטתו אזיל דס"ל בכאן דהוקש לסמיכה.

והא דמסיק הכא מדגלי רחמנא ביוה"כ ושחט וכו' מכלל דשחיטה בעלמא לא בעינן בעלים היינו דאינו מעכב בבעלים דגבי שחיטת פרו ס"ל ל'ר' שמעון דפסולה בזר וכמש"כ התוס' כאן בד"ה גלי רחמנא. והא שכ' התוס' בקדושין דף ע"ו ע"ב ד"ה אין בודקין דנהגו הכהנים סלסול בעצמן ולא הניחו לזר לשחוט היינו בקרבנות צבור [ועי' ביומא דכ"ה ע"ב] אבל בקרבן יחיד אדרבה מצותו בבעלים וכמש"כ ודו"ק.